

Тема. Козацька Україна

Цільова група: учні 5 класу

Тривалість: 45 хвилин

Мета. Сформувати уявлення про козаків, Запорозьку Січ як козацьку республіку. Вчити дітей працювати з візуальними та писемними історичними джерелами. Розвивати ключові і предметні історичні компетентності учнів, критичне мислення школярів. Створити умови для соціальної активності через уміння висловлювати власні погляди. Формувати громадянську та соціальну компетентності.

Завдання:

після закінчення уроку учні **знають** поняття «козак», «гетьман», «чайка», «Запорозька Січ».

вміють працювати з візуальними та писемними історичними джерелами; висловлювати свої думки;

можуть встановлювати хронологічну послідовність подій, співвідносити події і століття; знаходити на карті території, пов'язані із вивченими подіями, аргументувати власну точку зору.

Методики і техніки: технологія розвитку критичного мислення, історична гра « Я знаю ...», асоціативний куш.

Форма уроку: урок - подорож

Обладнання: історичні карти, проєкт учнів, добірка матеріалів про козацтво, відеоролик “Дітям про козаків”

Хід уроку:

(слайд 1 перевірка д/з)

I. Організаційний момент (2 хвилини)

II . Актуалізація знань учнів.Перевірка домашнього завдання.

Бесіда за запитаннями + робота з картою. (5 хвилин)

1. Що таке факторія ? (Торговельний порт)
2. Назвіть найбільшу факторію і покажіть її на карті? (Кафа)
3. Назвіть столицю Кримського ханства і покажіть її на карті? (Бахчисарай).
4. Які види господарювання були характерні для кримських татар? (Скотарство, садівництво, виноградарство, видобуток солі, ремесла (ковальство, зброярство, ткацтво, гончарство, військова справа).

Учитель: Добре, дякую! Таким чином, ми закінчили тему «Кримське ханство», а наступна історична сторінка не менш цікава, це історія Запорозьких козаків. Тож тема нашого уроку називається «**Козацька Україна**».

(слайд 2 тема уроку)

III . Мотивація знань учнів (5 хвилин)

Відеоролик “Дітям про козаків” (3 хвилини)

Словникова робота. (2 хвилини)

- Хто ж такі козаки? Які асоціації виникають у вас із словом «козак»? (методичний прийом «Асоціації»)
- учні на аркушах, де записано слово «козак» записують прикметники, які характеризують козака.

(слайд 3 вірш)

У далеку мандрівку пора нам збиратись
Про козацьку Україну побільше дізнатись.
Хто такі козаки, яких гетьманів мали,
Як неньку - Україну від ворогів захищали ?

IV. Вивчення нового матеріалу

У ч и т е л ь. Сьогодні ми здійснимо з вами заочну подорож у південні степи України. Паралельно ми з вами створимо проєктну роботу. А щоб робота наша була плідною і дружною я пропоную взятись за руки і поділитися з усіма чимось хорошим, - я поділюсь впевненістю та спокоєм, а ви?

Учні:.....настроєм, посмішкою, знаннями, вміннями, енергією.....

У 14-16 століттях на півдні України знаходився малозаселений район, який дістав назву **Дике Поле**.

(слайд 4 Дике поле)

Дике Поле заселяли уходники, які приходили з Полісся, Волині, Наддніпрянщини. Вони ловили рибу, полювали на звірів і птахів, збирали мед, випасали худобу. Частина з них залишалася на цих землях, а частина поверталася додому, щоб вигідно продати сушену та солену рибу, боброве та лисяче хутро, мед. Згодом до уходників приєдналися втікачі із сіл та міст, що потерпали від знущання польської знаті. Так з'явилися вільні озброєні люди – **козаки**.Період кінця 15 -18 ст.історики називають **козацькою добою**.

Перші відомості про укр. козаків у писемних джерелах датують **1489 р.**

Робота зі стрічкою часу. (Хронологічна)

Один із учнів позначає цю дату на стрічці часу, інші записують в зошиті, також ця дата позначається на проєктній роботі. Яке це століття? Яке тисячоліття?

(слайд 5 козак)



Козак — вільна, озброєна людина. (учні записують у зошит)

Чутки про козацьку вольницю долітали до найвіддаленіших куточків України. Утікачів побільшало.

Для безпеки поселення-табори козаки обгороджували укріпленнями з рублених або січених колод. Звідси й пішла назва **Січ**.

(слайд 6 Січ)



Січ — табір козаків, обгороджений укріпленнями з рублених або січених колод. (учні записують у зошит)

Оскільки самі фортеці будувалися за Дніпровими порогами, то місцевість почали називати **Запоріжжя**. Спочатку існували невеликі окремі Січі, які очолювали ватажки - гетьмани. Згодом вони об'єдналися й утворили **Запорізьку Січ**. Історики вважають, що перша Січ виникла у **1556 році** на острові **Мала Хортиця**.

Її гетьманом став відомий князь **Дмитро Вишневецький** (Байда)

(слайд 7 Дмитро Вишневецький).

Робота зі стрічкою часу. (Хронологічна)

Один із учнів позначає цю дату на стрічці часу, інші записують в зошиті, також ця дата позначається на проєктній роботі. Яке це століття?

Робота з історичною картою. (Просторова)

Де жили козаки? Знайдіть на історичній карті річку Дніпро, Дике поле, Запорізьку Січ, острів Мала Хортиця.

Робота над проєктом (учні позначають на проєкті Січ, 1556 р. острів Мала Хортиця).

(слайд 8 чайка – човен козаків)

У боротьбі за степ козаки мали сутички з кочівниками – кримськими татарами, які часто вчиняли напади на села, забирали людей (ясир) у полон, потім їх продавали у Криму як рабів для Османської імперії. Для того щоб захиститися від цих нападів і звільнити тих, хто вже потрапив у полон, козаки організовували походи у володіння османів використовуючи бойові, легкоманеврені кораблі – **чайки**.

Чайка – човен запорозьких козаків. (учні записують у зошит).

Перші три десятиліття 17 ст. отримали назву «**доба героїчних (морських) походів**». Найбільш успішні походи козаки здійснили під керівництвом гетьмана **Петра Конашевича – Сагайдачного**.

(слайд 9 П. Конашевич – Сагайдачний)

У **1616 р.** П. Сагайдачний із флотилією у 150 чайок та 7 тисячами козаків здобув і спалив Кафу (головний невільницький ринок) та визволив захоплених бранців.

Робота зі стрічкою часу. (Хронологічна)

Один із учнів позначає цю дату на стрічці часу, інші записують в зошиті, також ця дата позначається на проектній роботі. Яке це століття?

(слайд 10 Хотинська битва)

Козаки також відіграли провідну роль у **Хотинській битві 1621 р.** Вони стали нездоланною силою для османської армії. Також козаки ставали на захист православної церкви.

Робота над проєктом (учні позначають на проєкті чайки, 1616 р., Кафу, Хотинська битва).

Самостійна робота.

Вибери речення, у яких ідеться про **П. Конашевича – Сагайдачного**.

А. Зажив слави морського полководця.

Б. Очолив переможний похід на турецьку фортецю, де був розташований найбільший невільницький ринок у Криму.

В. Спорудив на Дніпрі фортецю – першу Запорозьку Січ.

Г. Завдяки його керівництву було здобуто перемогу над турецько – татарським військом під Хотином.

Д. Заснував Острозьку академію.

(слайд 11 Гетьман Б. Хмельницький)

Гетьман — головний, старший, командувач військ на Січі. (запис у зошиті).

Козаки прагнули бути самостійними і були готові захищати народ і церкву. Зрештою в **січні 1648 р.** під проводом Богдана Хмельницького, якого козаки обрали гетьманом, розпочалася Національно – визвольна війна укр. народу.

Робота зі стрічкою часу. (Хронологічна)

Один із учнів позначає цю дату на стрічці часу, інші записують в зошиті, також ця дата позначається на проектній роботі. Яке це століття ?

Самостійна робота з підручником.Метод «Товсті» і «тонкі» запитання. (ст.70).

Робота з історичною картою. (Просторова).

Знайти і показати на карті битви, описані в тексті підручника. На ст.71 розгляньте ілюстрацію (Бій під Корсунем 1648 р.) у тексті на ст.70.

(слайд 12)

На визволеній від польсько – шляхетського панування території утворилася Українська козацька держава – Військо Запорозьке. Після смерті Б. Хмельницького розпочалася боротьба за владу в новій державі. Цим негайно скористалися сусіди (Річ Посполита, Московське царство, Османська імперія), яким вдалося розділити її і підкорити своїй владі. Не раз окремі гетьмани намагалися відновити єдність держави, найбільше уславилися в цій боротьбі гетьмани Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Проте їх спроби були невдалими. Козацька держава згасла. У **1764 р.** російська імператриця Катерина II скасувала владу гетьмана, а в **1775 р.**знищила Запорозьку Січ.

Робота зі стрічкою часу. (Хронологічна)

Один із учнів позначає ці дати на стрічці часу, інші записують в зошиті, також ці дати фіксуються на проектній роботі. Яке це століття ?

V. Систематизація й узагальнення знань.Метод «Мікрофон». Учні один за одним отримують уявний мікрофон і коротко, кількома словами, відповідають на питання. Учитель попереджає, що відповідати треба миттєво. У випадку, якщо відповіді учень не знає, він одразу передає мікрофон наступному. Відповіді дітей учитель маркує кольоровими фішками: блискучу –**жовтою**; точну, але з одним недоліком – **голубою**; неправильну – **червоною**; без відповіді – **білою**.

1. Хто такі козаки? (Вільні люди)

2. В якому році виникла перша Запорозька Січ? (1556 р.)

3. Чому про козаків кажуть, що вони – степові оборонці? (захищали степ від татар)
4. З ким доводилося воювати козакам? (Кримські татари, турки, Річ Посполита, Московська держава)
5. Чому козаків називають запорозькими? (Бо селилися за Дніпровими порогами)
6. Як козаки називали свого ватажка? (Гетьман)
7. Хто спорудив першу січ? (Дмитро Вишневецький)
8. Як називають період козацької історії, коли козаки здійснювали блискучі морські походи на османські фортеці та флот? (Доба героїчних походів)
9. Легкоманеврений козацький корабель. (Чайка)
10. Які гетьмани здобули славу визначних полководців? (Сагайдачний, Хмельницький, Мазепа, Дорошенко)
11. Коли почалася Національно – визвольна війна українського народу проти Речі Посполитої? (у 1648 році)
12. Якого століття сягають перші відомості в писемних джерелах про українських козаків? (1489 р.)
13. У якому столітті відбулася Хотинська битва? (У 17 ст.)
14. Чим у мирний час займалися козаки? (Полювали, рибалили, заготовляли хутро і м'ясо)
15. У якому році козаки здобули і розгромили Кафу? (У 1616 р.)

VI. Підсумкова частина

- Наша подорож в історичне минуле козацької України завершилася.
Результати мандрівки ми відобразили у проєкті “Козацька Україна”.

VII. Домашнє завдання

Параграф 12, підготувати захист проєкту.

Самостійна робота.

Вибори речення ,у яких ідеться **про П. Конашевича – Сагайдачного.**

- А. Зажив слави морського полководця.
- Б. Очолив переможний похід на турецьку фортецю, де був розташований найбільший невідомий ринок у Криму.
- В. Спорудив на Дніпрі фортецю – першу Запорозьку Січ.
- Г. Завдяки його керівництву було здобуто перемогу над турецько – татарським військом під Хотиним.
- Д. Заснував Острозьку академію.

Самостійна робота.

Вибори речення ,у яких ідеться **про П. Конашевича – Сагайдачного.**

- А. Зажив слави морського полководця.
- Б. Очолив переможний похід на турецьку фортецю, де був розташований найбільший невідомий ринок у Криму.
- В. Спорудив на Дніпрі фортецю – першу Запорозьку Січ.
- Г. Завдяки його керівництву було здобуто перемогу над турецько – татарським військом під Хотиним.
- Д. Заснував Острозьку академію.

Самостійна робота.

Вибори речення ,у яких ідеться **про П. Конашевича – Сагайдачного.**

- А. Зажив слави морського полководця.
- Б. Очолив переможний похід на турецьку фортецю, де був розташований найбільший невідомий ринок у Криму.
- В. Спорудив на Дніпрі фортецю – першу Запорозьку Січ.
- Г. Завдяки його керівництву було здобуто перемогу над турецько – татарським військом під Хотиним.
- Д. Заснував Острозьку академію.

Самостійна робота.

Вибори речення ,у яких ідеться **про П. Конашевича – Сагайдачного.**

- А. Зажив слави морського полководця.
- Б. Очолив переможний похід на турецьку фортецю, де був розташований найбільший невідомий ринок у Криму.
- В. Спорудив на Дніпрі фортецю – першу Запорозьку Січ.
- Г. Завдяки його керівництву було здобуто перемогу над турецько – татарським військом під Хотиним.
- Д. Заснував Острозьку академію.

Самостійна робота.

Вибори речення ,у яких ідеться **про П. Конашевича – Сагайдачного.**

- А. Зажив слави морського полководця.
- Б. Очолив переможний похід на турецьку фортецю, де був розташований найбільший невідомий ринок у Криму.
- В. Спорудив на Дніпрі фортецю – першу Запорозьку Січ.
- Г. Завдяки його керівництву було здобуто перемогу над турецько – татарським військом під Хотиним.
- Д. Заснував Острозьку академію.

